EFOP-5.2.2-17 Transznacionális együttműködések

Helyi közösség, helyi termékek -

a helyi termékek, mint a helyi közösségfejlesztés eszközei

Kutatási terv

Készült: 2018

Megrendelő: Mezőségi Őrzőkör Közhasznú Alapítvány

Készítette: Sej Gábor Leó Egyéni Vállalkozó

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Vizsgálat tárgya

A rendszerváltást követő évtizedekben mind Magyarországon, mind a Kárpát-medencében számos irányadó kezdeményezés indult a helyi termékek fejlesztésére, ugyanakkor ezeknek a sikeres kezdeményezéseknek, és a nemzetközi legjobb gyakorlatoknak az összehasonlító elemzése mindmáig várat magára, és a rendszerszintű hatáselemzés híján az átfogó fejlődés is elmaradt. A 2000-es évek elejére az a korszak, amely a piacgazdaság kiépítését és megerősödését, valamint az „európaizáció" folyamatait foglalta magában, végéhez ért. Már a csatlakozási folyamat évei alatt is nagy mennyiségű, az Unióból származó, területfejlesztésre fordítható, az állam által kiegészítendő anyagi támogatás segítette a magyarországi vidék felzárkózását, amely gyakorlatilag a beruházások elmaradását hivatott helyettesíteni egy olyan korszakban, amelyet világviszonylatban is a rurális térségekhez köthető, ezek megélhetését biztosító mezőgazdasági termelés jelentőségének visszaszorulása jellemez. Ebből a tendenciából is kiindulva, a vidékfejlesztés célja nem elsősorban, illetve nem kizárólag az extenzív mezőgazdasági tevékenységek támogatása.

A posztmodern viszonyoknak megfelelően, az új vidékfejlesztési stratégiákban „[…] az új helyi identitások kialakításának, a lokális kulturális tradíciónak, a helyi fejlesztési forrásoknak, a lokális tudásnak megkülönböztetett a szerepe. A lokális fejlesztésben újraértékelődik a helyi kulturális örökség szerepe, a tradicionális konyha és élelmiszer, a helyi látványosságok, […] népszokások és hagyományok […]" (Csite–Kovách 2002, 264.).

A felzárkóztatás, a helyi gazdaság erősítésének egyik Európai Unió-szerte gyakorlott megoldása a helyi gazdaság támogatása azzal, hogy a tradicionális és újszerű helyi termékek előállítását és forgalmazását népszerűsítjük. Ezzel párhuzamosan érhető el többféle eredmény: a helyi népesség gazdasági helyzetének erősítése, a helyi közösségek építése az interakciók számának és minőségének emelésével, továbbá a helyi kulturális értékek megóvása, megoldásainak továbbvitelével. Kiemelten fontos tevékenységről van tehát szó, ha veszélyeztetett kisebbségi kultúra megőrzéséről van szó. Európai Unió-szerte elterjedt a helyi kulturális tradíciók újrafelfedezése, és számos pontszerű „jó gyakorlat" ismert, ám ezek átfogó vizsgálata meglehetősen és meglepően ritka, szűkebb régiónkra fókuszálva pedig szinte teljesen hiányzik.

E tapasztalatok, gyakorlatok megismerése és összefoglaló elemzése rendkívül fontos, hiszen a helyi termékek újrafelfedezése, készítése és forgalmazása bár a helyi gazdasági-társadalmi helyzetre előnyösen hatnak, megindulásuk a legtöbb helyen csak annak kifejezett külső-belső támogatásával, facilitációjával elképzelhető. Ez utóbbi kijelentés hatványozottan igaz a keleti blokk korábban államszocialista országainak lakosságát tekintve, hiszen e régióban a tradicionális helyi kultúra szisztematikus felszámolása történt, sok esetben még „búvópatakként" sem volt jelen a helyi társadalmakban. A facilitációval, és általánosságban a helyi termékek előállításának és forgalmazásának népszerűsítésével kapcsolatos, már létező tevékenységek, jó gyakorlatok megismerése azért is fontos, mert bár ezek a helyi társadalomra szabottak általában, így nem megismételhetők, fontos tapasztalatokkal, adaptálható, átalakítást követően hasznosítható gyakorlati elemekkel találkozhatunk, amelyek ismerete bármely hasonló tevékenységgel foglalkozó közösség számára értékes.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Különösen fontos e tevékenységek olyan közegben történő támogatása, amelyek a veszélyeztetett helyi kisebbségi kultúrák (pl. szórványmagyarság) helyi tradícióinak felelevenítését célozzák. Ennek érdekében a más helyeken felismert megoldásokkal kapcsolatos ismeretek jól mozgósíthatók.

Kérdésfelvetés

Helyi márkával, védjeggyel ellátott mezőgazdasági, kézműves termék vagy szolgáltatás kialakítására számos példát ismerünk itthon és a Kárpát-medencében. Ezek számos előnnyel szolgálnak a helyi közösségnek: a sikeres helyi márka segít eladni a helyi termékeket; turisztikai vonzerőt teremt, sőt, akár egy turisztikai szolgáltatás is válhat emblematikus helyi termékké; a helyi termékek az identitás részévé válva erősítik a helyi közösséget, alapjai a közösségfejlesztésnek. A helyi termékek pozitív hatásai diffúzióval terjednek, az első mintaadók példáját alakítva veszi át a többi termelő, és így végül igazi közösségi alkotás áll elő. Magyarországon számos jogi, szabályozási ismereteket közvetítő kézikönyv vagy leírás létezik, amelyek célja az információszolgáltatás a gazdák, kistermelők, őstermelők, illetve zárójelesen, de azért megjelenő módon a szolgáltatók és kézművesek számára. A kutatás során azt a célt tűztük ki, hogy azokat a konkrét beavatkozási irányokat jelöljük ki, amellyel a helyi politikai döntéshozó és civil társadalom hozzá tud járulni a helyi termékek, a helyi védjegyek kialakítása mellett azok menedzsmentjéhez, marketingjéhez, és ezen keresztül a helyi termékek és szolgáltatások minél szélesebb körben történő terjesztéséhez. Természetesen nem célunk a konkrét offline vagy online marketinglehetőségek eljárásainak részletes bemutatása, sokkal inkább annak vizsgálata, hogy milyen, eddig rejtett vagy fel nem használt humán és infrastrukturális erőforrások kiaknázása, és milyen formában történő kiaknázása lendíthet a helyi termékek népszerűségén és elterjedtségén.

Kutatási kérdésünket így az alábbiak szerint fogalmazhatjuk meg:

> Milyen rejtett vagy korábban nem kiaknázott humán, társadalmi és üzleti lehetőségek állnak a helyi politikai döntéshozók és civil szereplők számára rendelkezésére, amellyel növelhető a helyi termékek és szolgáltatások előállításának volumene, piaci terjesztése, ezen keresztül pedig a helyi gazdaság fejlesztése?

A kutatás fókuszában tehát hazai és Kárpát-medencei közösségfejlesztők állnak, akik állami, járási, de főként helyi (nem-oktatási) humán intézményeken (önkormányzati, civil, egyházi) belül fejtik ki tevékenységüket. Rajtuk keresztül a projekt közvetetten az alábbi célcsoportok lehetőségeit méri fel, és problémáinak megoldása érdekében fejti ki tevékenységét:

Módszer

A fenti projektcélokhoz kapcsolódva ezért a helyi termékek előállítására és promotálására alapuló közösségfejlesztéssel kapcsolatos jógyakorlatok megismerésére vonatkozik. Annak érdekében, hogy feltérképezhessük ezeket a megoldásokat, továbbá átfogó képet kapjunk számos különféle formában működő programról, tevékenységről, illetve, hogy ezek gyakorlatait fókuszáltan, a saját kontextusukban értelmezve is megragadhassuk, a kutatás során kevert módszertant

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

alkalmaztunk. A közösségfejlesztési megoldások feltáráró jelleggel történő feltérképezéséhez szekunder adatelemzést, továbbá hólabda mintavétellel történő interjús adatfelvételt alkalmazunk. Mihelyst feltérképezésre került az alapsokaság, a szervezetek körében kérdőíves adatfelvételt alkalmaztunk helyzetük megismerése érdekében. A kutatás kezdeti és záró szakaszában szakértői feltáró, illetve a helyzetre és látens gyakorlatok feltárására irányuló kvalitatív adatfelvételi módszereket alkalmazunk.

A kutatás során nagymértékben támaszkodunk antropológiai módszerekre is. A szervezetek, megoldások működésének pontos és mély megértéséhez nélkülözhetetlennek tartottuk, hogy működésüket résztvevő módon is megfigyeljük. A kutatás során alkalmaztuk a rugalmas kérdőívezés és mentális térképezés innovatív módszereit is, jelen dokumentum azonban a survey adatfelvétel előkészítése során felmerült megfontolásokat tartalmazza: az összefoglaló a kutatási eljárási folyamat survey adatfelvételi fázisával kapcsolatos megfontolásokról, vagyis a kérdőívszerkesztés és kérdőívtesztelés során felmerült problémákkal és kezelési módjaival foglalkozik.

Annak érdekében, hogy alapos, magas megbízhatósági szinttel és egyben magas érvényességi szinttel rendelkező eredményeink legyenek, kevert kutatási módszert alkalmazunk tehát.

- **Feltáró kutatás**: A kutatás feltáró szakaszában azokat a Duna Stratégia régió, illetve V4 országokban fellelhető kezdeményezéseket térképezzük fel, amelyek saját honlappal rendelkeznek, vagy interneten, illetve egyéb offline kiadványok révén információkat osztanak meg magukról. A kutatás feltáró szakaszában ezen szervezetek és közösségek adatbázisa készül el, amelyekkel egyrészt átfogó kép alakul ki a helyi termékek forgalmazására alapuló közösségfejlesztési megoldások és ezek promotálásával foglalkozó szervezetek létéről és elhelyezkedéséről, másfelől, az így elkészült adatbázis megfelelő kiindulási alapul szolgál a további célzott felmérések elkészítéséhez.
- **Szakértői interjúk készítése**: A kutatás első fázisát követően egyes, a területen működő szervezetek képviselőivel, továbbá közösségfejlesztő szakemberekkel készítünk szakértői interjúkat. A munkarész célja, hogy segítsen a legfontosabb problémák meghatározásában és a kérdőívek, valamint fókuszcsoport és interjú-vezérfonalak megalapozott elkészítésében. A tevékenységet a szakmai vezető végzi.
- **Kérdőívezés, rugalmas kérdőívezés**. A megelőző munkarészek alapján, azok eredményeiből kiindulva összeállítunk egy többnyelvű kérdőívet, amely adekvát eszközéül szolgál a vizsgálat fókuszában álló szervezetek hétköznapi működésének, céljainak és eszközeinek felméréséhez. A megszerkesztett kérdőív próbakérdezésre kerül, majd a vállalt mennyiségben (100-100 papír alapú, illetve online lekérdezés) lekérdezzük azokat a célcsoportok körében, törekedve arra, hogy párhuzamosan szolgálja az önkéntes programokkal foglalkozó szervezetek működésének felmérését és az ezekben részt vevő egyes személyek véleményének minél részletesebb megértését. A kérdőívek összesítésre, rögzítésre és összegzett elemzésre kerülnek. A rugalmas

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

kérdőívezés során a felmérés validitását növelve a megkérdezetteknek lehetőségük van a felmérés kérdéseire bővebben reflektálni. A kérdőíves adatfelvétel lehetőséget ad a probléma viszonylag nagy alapsokaságra kiterjedő, egységesített vizsgálatára, amely az elképzelés szerint általános érvényű állítások megfogalmazását teszi lehetővé, illetve a kérdéskört a maga teljes struktúrájában, az alapvető töréspontok mentés is képes láttatni. Ehhez természetesen szükség van a minta megfelelő kiválasztására, amellyel a cél, hogy a teljes alapsokaságra általánosíthassuk eredményeinket. Ez azonban a jelen kutatás keretei – a kérdésfelvetés és az alapsokaság meghatározásából kifolyólag csak korlátozásokkal lehetséges. Kutatásunk fókuszában ugyanis az adott térség szervezetei állnak, amely specialitásukból kifolyólag csak korlátozott számban állnak rendelkezésünkre. Emiatt pedig nem lehetséges akár többezres mintát venni a csoportból. Kutatóként célunk ilyenkor kettős lehet: 1) valamennyi érintett szervezet megszólításának megcélzása 2) jellemző csoportok meghatározása, ezt követően hasonló számú minta kiválasztása mindegyik csoportból, szem előtt tartva ennek várható általánosíthatósági korlátait. Bármelyik utat választjuk is, mindenképpen szükséges az alapsokaság lehatárolása, az ide tartozók pontos meghatározása. Első lépésként tehát mi is ezt tettük. Így az alapsokaság alatt a magyarországi és nemzetközi, olyan állami, önkormányzati, egyházi és civil szervezetek értünk, amelyek átfogó rálátással vannak a vizsgált problémakörrel kapcsolatos társadalmi problémákra, és lehetséges megoldási irányvonalaira.

- **Fókuszcsoport**: A kutatás kérdőíves szakaszának eredményei alapján fókuszcsoportokat szervezünk, amelyre meghívunk a kutatás fókuszában álló szervezeti keretek között dolgozó fejlesztő személyeket, továbbá az ilyen tevékenységekben résztvevő magánszemélyeket. A fókuszcsoport célja a kérdőíves vizsgálat eredményeinek többszempontú, fókuszált magyarázása, az eredmények értelmezésében való segítségnyújtás. A tevékenységet a szakmai vezető végzi.
- **Mentális térképezés**: A szervezetek térpercepciójának, határokon átnyúló és nemzetközi kapcsolatrendszerének felméréséhez a mentális térképezés módszerét használjuk a kérdezés során.
- **Mélyinterjúk**: A kutatás kérdőívezéses szakaszával párhuzamosan mélyinterjúkat készítünk olyan szakemberekkel, akik maguk is aktívan tevékenykednek szervezetekben. A kutatás célja alaposan megvizsgálni az egyes esetek kapcsán felmerülő motivációs erőket, a felmerülő problémákat és az azokra adott jól és kevésbé jól működő válaszlehetőséget, amellyel hozzájárulhatunk a vonatkozó ismeretanyag megalapozott bővítéséhez és terjesztéséhez. A tevékenységet a szakmai vezető végzi.

Terep

A feltáró, szekunder kutatási elem, valamint a szakértői interjús kutatási szakasz fókuszában a vizsgált téma, a helyi termékekben rejlő potenciális lehetősége, és a helyi termékre alapuló termelési csoportok, mint a közösségfejlesztés egyik fontos, és potenciálisan leghatékonyabb (gazdasági) eszköze áll, kiegészítve ezt a vonatkozó problémákkal, és létező megoldási irányvonalakkal. Ebből következően a vizsgálat

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

célközönségét magyarországi felmérések, Magyarországra vonatkozó nemzetközi adatfelvételek, a terület elméleti megközelítést alkalmazó tanulmányai, továbbá a releváns társadalmi csoportokat, civil, gazdasági és közigazgatási szereplőket, a témakör problémáit jól ismerő szakemberek jelentik. A kutatás során alkalmazott primer adatfelvétel: a survey kutatás – rugalmas kérdőívezés, a mentális térképezés és a fókuszcsoportok által a kutatásba bevont szereplők a civil és önkormányzati szervezetek munkatársai. A fentieknek megfelelően a primer nemzetközi kutatás terepét a magyarországi, romániai, szerbiai és szlovákiai civil és önkormányzati szervezetek munkatársai jelentik. A survey adatfelvétel, illetve a ráépülő primer kutatási szakasz során a terep kiválasztása hólabda mintavétellel történik: a transznacionális önkormányzati és civil partnereinken keresztül olyan magyarországi, szerbiai, romániai és szlovák önkormányzatoknak és civil szervezeteknek küldjük ki kérdőívünket, akik aktívan képesek mozgósítani a rendelkezésükre álló humáninfrastruktúrát a minél nagyobb merítés érdekében, majd megkérjük őket partnerszervezeti kapcsolathálójukon keresztüli továbbítására. Természetesen ezáltal mintavételünk nem lehet reprezentatív a magyar, vagy akár a partnerországok alapsokaságára, de ez kutatásunknak nem is lehet célja. A célunk, hogy felmérjük, milyen lehetőségek vannak e szervezetek humánerejének vonatkozásában, sokkal inkább akarunk érvényes, alapos, a problémák körbejárására lehetőséget adó információkat, mint reprezentatívakat kapni. A survey adatfelvételt követő primer kutatási részek a kérdőívre választ adó egyes szervezetek körében történik.

Operatív megvalósítás

A megvalósítás során követjük a kutatási eszközök logikus egymásra épülését. A kutatás korai szakaszában (első két hónap) felvesszük a szakértői interjúkat, s ezek felhasználásával megtervezzük a kvantitatív kutatási elemek tartalmát. A kvantitatív kutatási elemek (survey adatfelvétel, rugalmas kérdőívezés) megtervezését követően kialakítjuk az adatfelvétel konkrét menetét, elkezdjük a transznacionális adatfelvétel operatív megvalósítását, amely két elemből: papír alapú kérdőívből és online kérdőívből áll. A kérdőívek több szakaszból álló tesztelési folyamatot követően véglegesítésre kerülnek. A kérdőívek partnereinken keresztül, illetve személyesen juttatjuk el a célcsoport számára, akik között a fentiek alapján tehát önkormányzati és helyi civil szereplők alkalmazottai, munkatársai szerepelnek.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE